

УДК [712.253:58]:06.091

Т.М. ЧЕРЕВЧЕНКО, Н.М. СМІЛЯНЕЦЬ, Н.В. ЧУВІКІНА, В.П. ГРАХОВНаціональний ботанічний сад ім. М.М. Гришка НАН України
Україна, 01014 м. Київ, вул. Тімірязєвська, 1**СВЯТКОВІ ЗАХОДИ З ВІДЗНАЧЕННЯ 85-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ
НАРОДЖЕННЯ АКАДЕМІКА АН УРСР А.М. ГРОДЗИНСЬКОГО**

Багато сил віддав А.М. Гродзинський будівництву і розвитку Ботанічного саду

3 грудня 2011 р. виповнилося 85 років від дня народження академіка АН УРСР А.М. Гродзинського (3.12.1926–17.12.1988). Ім'я Андрія Михайловича широко відоме в галузі ботаніки та фізіології рослин. Його знають як фундатора алелопатії — наукового напрямку, що досліджує хімічну взаємодію рослин.

© Т.М. ЧЕРЕВЧЕНКО, Н.М. СМІЛЯНЕЦЬ,
Н.В. ЧУВІКІНА, В.П. ГРАХОВ, 2012

Андрій Михайлович Гродзинський пройшов плідний науковий шлях. Закінчивши в 1954 р. агрономічний факультет Білоцерківського сільськогосподарського інституту, працював агрономом Козелецької лукомеляторативної станції на Чернігівщині, у 1955–1957 рр. — аспірант Інституту фізіології рослин і агрохімії АН УРСР. У 1957–1965 рр. працював в Інституті ботаніки АН УРСР на посадах наукового співробітника, заступника директора (у 1965 р.). У 1958 р. після успішного захисту кандидатської дисертації отримав науковий ступінь кандидата біологічних наук. У 1965 р. А.М. Гродзинський отримав науковий ступінь доктора біологічних наук, у 1967 — наукове звання професора. З 1967 р. його обрано головою Ради ботанічних садів України і Молдавії. У 1973 р. А.М. Гродзинського обрано членом-кореспондентом АН УРСР, у 1979 р. — академіком АН УРСР, з 1974 р. — академіком-секретарем Відділення загальної біології АН УРСР. Лауреат Державної премії України у галузі науки і техніки (1992, посмертно) та премії ім. М.Г. Холодного (1977). Мав державні нагороди колишнього СРСР.

З 1965 по 1988 р. (до кінця життя) Андрій Михайлович був директором ЦРБС АН УРСР (нині — Національний ботанічний сад ім. М.М. Гришка НАН України). З його ім'ям пов'язаний новий етап розвитку Ботанічного саду, який полягав у суттєвому поглибленні та розширенні фундаментальних наукових досліджень. У цей період засновано відділ і наукову школу алелопатії,

а також відділи медичної ботаніки, тропічних і субтропічних рослин, нових культур, лабораторію цитології.

За ініціативою А.М. Гродзинського в ЦРБС було створено спецраду зі спеціальностей «ботаніка» (1976) та «фізіологія рослин» (1982). Під його керівництвом захищено 31 кандидатську та 3 докторські дисертації, присвячені переважно проблемам хімічної взаємодії рослин та ґрунтового. З 1977 по 1984 р. він був членом експертної ради ВАК СРСР з біологічних наук.

Андрій Михайлович був автором близько 500 наукових та науково-популярних праць з різних питань фізіології рослин, фітоценології, космічної біології, фітодизайну, будівництва та розвитку ботанічних садів. Він вперше висловив думку про алелопатію як про кругообіг фізіологічно-активних речовин у біогеоценозі і розробив методи оцінки та вимірювання в алелопатії. Про світове визнання заслуг А.М. Гродзинського свідчить заснування Міжнародним алелопатичним товариством премії його імені за кращу публікацію або книгу з питань алелопатії.

А.М. Гродзинський у своєму кабінеті

А.М. Гродзинський був членом редакційної колегії низки наукових часописів («Вісник АН УРСР», «Український ботанічний журнал» та ін.). В останні роки життя він був головним редактором журналу «Физиология и биохимия культурных растений». Чудовий популяризатор науки він протягом багатьох років був автором та ведучим програм українського телебачення «У світі рослин», автором публікацій у науково-популярних виданнях. У 1984 р.

Члени спеціалізованої ради ЦРБС на чолі з А.М. Гродзинським. 1988 р.

Виступ Дмитра Михайловича Гродзинського. 6 грудня 2011 р.

був нагороджений дипломом 1-го ступеня Держкомприроди УРСР та Держкомвидату УРСР за кращу книгу з природоохоронної тематики — «Серед природи і в лабораторії» [1].

6 грудня 2011 р. у залі адміністративного корпусу Національного ботанічного саду ім. М.М. Гришка НАН України відбулася вчена рада, присвячена 85-річчю від дня народження А.М. Гродзинського. Крім членів вченої ради та співробітників НБС, були присутні почесні гості: брат — Д.М. Гродзинський, О.П. Дмитрієв — учень Д.М. Гродзинського, дочки Ганна і Тетяна, онуки.

Було продемонстровано фрагмент лекції на тему «Сюзерени і васали», виголошеної А.М. Гродзинським на філософському семінарі у Ботанічному саду 24 квітня 1988 р. і присвяченої етиці взаємовідносин у науковому середовищі. Питання, порушені в лекції, досі не втратили своєї актуальності.

Зі спогадами виступили Д.М. Гродзинський, О.П. Дмитрієв, Т.М. Черевченко, С.О. Горобець, Т.А. Бугаєнко, Г.А. Гродзинська.

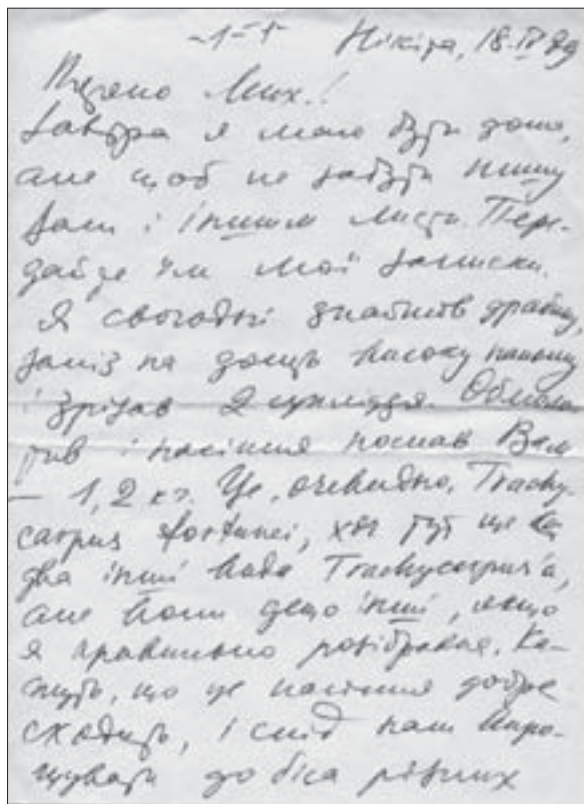
Д.М. Гродзинський відзначив, що Андрій Михайлович був дуже сміливою людиною, щоб виголосити згадану лекцію. У ті часи критика партійних органів могла б мати серйозні наслідки. Також він розповів про мрії і незавершені дослідження брата та його бачення перспектив розвитку ботанічної науки. Основними питаннями, які мріяв

дослідити Андрій Михайлович, були: вторинне цвітіння; вплив суми ефективних температур на розвиток рослинного організму; використання алелопатичного впливу для заміни токсичних хімічних речовин у засобах захисту рослин. Д.М. Гродзинський закликав молодих науковців продовжити дослідження цих питань.

О.П. Дмитрієв розповів, якою відвертою і прямою людиною був А.М. Гродзинський: «Коли ми сиділи в одному кабінеті, я подумав, що, можливо, в деяких випадках мені потрібно було б вийти з кабінету під час його розмови з деякими людьми і запропонував Андрію Михайловичу подати який-небудь знак, наприклад, пересунути чорнильницю. На це він відповів, що, якщо буде така необхідність, він прямо про це скаже». Також О.П. Дмитрієв згадав про особливості спілкування А.М. Гродзинського з вищими партійними діячами.

Т.М. Черевченко наголосила, що є імена, які з часом не забуваються, а стають яскравішими. Вона звернулася до молоді із закликом активно продовжувати і вдосконалювати ботанічні дослідження. Навела фрагменти з листів А.М. Гродзинського, в яких він описував все, що бачив в експедиціях, а відвідуючи різні країни звертав увагу на все, що могло бути корисним для Саду. Перебуваючи в Нікітському ботанічному саду, він писав: «Завтра я маю бути дома, але щоб не забути пишу Вам і іншим листа... Я сьогодні знайшов драбину, заліз на досить високу пальму і зрізав два суцільдя. Обмолотив і насіння послав Вам — 1,2 кг. Це, очевидно, *Trachycarpus fortunei*, хоч тут є два інші види *Trachycarpus*'а, але вони децю інші, якщо я правильно розібрався. Кажуть, що це насіння добре сходить, і слід нам вирощувати... різних пальм для фітодизайна. Отже, організуйте, щоб моє лазання на пальму не було марним...».

С.О. Горобець у своєму виступі наголосила, що хоча у залі були присутні багато людей, не знайомих з А.М. Гродзинським особисто, вони знають, цінують і використовують

Фрагмент листа А.М. Гродзинського до Т.М. Червченко (18 квітня 1979 р.)

ють у своїй роботі його праці і розробки. Вона поділилася спогадами про вченого, нагадала його думки щодо авторського права, спільних наукових досліджень.

Т.А. Бугаєнко відзначила, що Ботанічний сад для Андрія Михайловича був усім, це було його життя. Він у буквальному сенсі жив проблемами Ботанічного саду. Вона подякувала за цікаві спогади, за можливість почути його голос і побачити дорогі їй фотографії.

В.П. Грахов розповів, що залишилось декілька папок з частково обробленими матеріалами і що у Андрія Михайловича був задум видати збірник методик досліджень.

Збірник «Биопробы и биотесты» (К.: Золоті ворота, 2011) є втіленням цього задуму. Видання містить систематизовані відредаговані матеріали щодо біологічних тестів, зібрані в 70–80-ті роки минулого століття А.М. Гродзинським і його колегами. Це тести для визначення фітогормонів, інших ендогенних і екзогенних регуляторів росту, інгібіторів, для випробування гербіцидів, моніторингу забруднення довкілля, вивчення алелопатично активних речовин. Представлено широке коло тест-об'єктів — від цілих рослин до калусів і клітинних культур. Окремі розділи присвячені вибору, підготовці і проведенню тестів, прикладам використання біотестів у дослідженнях, біофізичним показникам як різновиду біопроб тощо. Розглянуто також термінологічні, методологічні і філософські питання алелопатії [2].

Г.А. Гродзинська виразила вдячність за те, що до 85-річчя від дня народження батька видано книгу «Биопробы и биотесты». Видати таку книгу було давньою мрією Андрія Михайловича, про це він писав у своїх планах. Ганна Андріївна відзначила, що в Саду працює багато молоді, а це означає, що Сад росте, розвивається. Вона також подякувала за втілення ідей Андрія Михайловича, за пам'ять про нього, яку дбайливо зберігають у Ботанічному саду.

Н.В. Заїменко закликала молодь активно розвивати наукові напрями, започатковані А.М. Гродзинським.

1. Андрей Михайлович Гродзинский. Биобиблиография / Сост.: Э.А. Головки, В.П. Грахов, Е.Н. Бойко, Т.А. Бугаенко. — К.: Академперіодика, 2006. — 78 с.

2. Биопробы и биотесты (незаконченные рукописи академика А.М. Гродзинского) / Под ред. В.П. Грахова, Е.Н. Бойко, Н.В. Заименко. — К.: Золоті ворота, 2011. — 364 с.